

Доля лаврського надгробка князя Острозького

Ведучий рубрики **Микола МАНЬКО**, директор Державного історико-культурного заповідника Острога

Третього листопада 1941 р. потужний вибух зруйнував Успенський собор Києво-Печерської лаври, зведений 1073 – 1077 рр. Серед інших її пам'яток було зруйновано й надгробок князя Костянтина Івановича Острозького (1460 – 1530). Знаменитий полководець і протектор Київської митрополії (православної церкви України й Білорусі) був похований тут відповідно до свого заповіту. Упродовж майже п'ятдесяти років гробниця великого гетьмана литовського була накрита золототканою парчею з хрестом із перлів. Надгробок (його автором міг бути львівський скульптор Себастьян Чесек (Чешек)) постав на замовлення сина небіжчика князя Василя Костянтина Острозького і був установлений в Успенському соборі 7 серпня 1579 р. Як зазначають мистецтвознавці, надгробок князя Костянтина Острозького – рідкісний зразок української пластики, яскравий вираз сарматської ідеології другої половини XVI століття, виконаний у дусі традицій і настроїв італійського Відродження, і водночас – символічний вияв покликання до модернізації православ'я, здійснюваного осередком, згуртованим довкола домію князів Острозьких у їхній слов'яно-греко-латинській академії в Острозі. Напис на надгробку, що не зберігся, повідомляв: «Здобувши над Московью і татарями шістдесят три пере-

моги, кров'ю забарвлені – Рось, Дніпро, Ольшанка, прибрав і заснував багато замків, багато монастирів, багато святих церков, які в князівстві Острозьким і в столичному місті В. К. Литовського Вільні вимурував. Другу Гетсиманію – Дім Пречистої Дви Печерської щедро обдарував і у ньому після смерті був покладений. Для німечиних притулки, для дітей школи, для людей рицарських в Академії Марсовій списи з шаблями залишив. Налиши з приємністю: Сципіонові руському

лаштовано раку з балдахіном для мощей усіх печерських угодників, він став недоступним для огляду; лише впродовж кількох днів 1899 р., коли у Києві працю-

президента залежної від Третього Рейху Словаччини – підірвала. Однак міністр озброєнь Рейху Альберт Шпеер у своїх мемуарах розповідає, що за вибухом стояла окупаційна влада під керівництвом рейхскомісара України Еріка Коха – мовляв, підкорені народи не повинні мати символів, що зміцнюють їхню ідентичність і прагнення до незалежності. Професійна німецька фотохроніка моменту вибуху у Лаврі підтверджує, що для нацистів ця подія не була несподіванкою. Версії про відповідальність нацистів за цей злочин послідовно дотримувався і наш земляк Улас Самчук, що в той листопадовий день був у журналістському відрядженні в Києві від редакційної ним рівненської газети «Волинь».

Успенський собор був відбудований 2000 р. Під час минулорічних святкувань в Острозі з нагоди 500-річчя перемоги князя К. І. Острозького над Московью під Оршею литовська делегація зробила заяву про готовність їхньої країни профінансувати відновлення надгробка полководцю у Києві.

Костянтину Івановичу кн. Острозькому, гетьману В. К. Литовського – то все надгробок».

Пожежа 1718 р. суттєво пошкодила монумент, зокрема, цілком втрачене декоративне оздоблення. Поновлене в 1722 – 1729 рр. артілю «алебастрового майстра» Йосипа Білинського, нове барокове оздоблення вже не пасувало ренесансному надгробкові. Коли 1825 р. за розпорядженням начальства Лаври до надгробку було при-

вав XI археологічний з'їзд, можна було оглядати видатну пам'ятку.

Хто стоїть за листопадовою 1941 р. трагедією в Києво-Печерській лаврі – досі дискутують як у науковій літературі, так і в пропагандистській полеміці. Одна з версій стверджує, що собор напередодні окупації Києва нацистами таємно замінувала саперна команда НКВС у рамках ведення війни тактикою «випаленої землі», а 3 листопада – у день візиту у Лавру